EES-avtalet

De institutionella lösningarna för ett dynamiskt och homogent EES

av Sven Norberg*

Inledning

Den 2 maj i Oporto undertecknade ministrar från de 19 medlemsstaterna i EFTA och EG samt EG-kommissionen Avtalet om ett Europeiskt Ekonomiskt Samarbetsområde (EES). Samma dag undertecknade också ministrar från de sju EFTA-staterna de två avtalen om dels Upprättande av en Övervakningsmyndighet och en Domstol, dels om en Ständig Kommitté för EFTA-staterna, genom vilka EFTA-staterna skapar mellan sig de institutioner och strukturer som EES kräver. Därmed avslutades tre års hårt arbete, bestående av ett års förberedelser och nära två års formella förhandlingar. De formella förhandlingarna har varit de största som någon av de tjuguen avtalsparterna bedrivit och i dem har direkt eller indirekt varit inblandade flera tusen personer.

Två nyckelord — dynamisk och homogen — utmärker kanske mer än något annat hela det kolossala projekt, som skapandet av EES utgör. Redan i Luxemburgdeklarationen 1984 betecknades det EES man då beslöt att upprätta som dynamiskt. Det skulle med andra ord till skillnad från vad som varit fallet med de tidigare frihandelsavtalen vara möjligt att utveckla på ett dynamiskt vis. Två år senare i Reykjavik, vid mötet mellan EFTA-ministrarna och EG-kommissionens vice ordförande, tillades emellertid också ordet homogen. Man kan inte nog understryka betydelsen av detta beslut för det gemensamma konstruktionsarbetet. Att karakterisera EES som både dynamiskt och homogent får avsevärda både politiska och rättsliga konsekvenser. Den bärande tanken bakom detta ambitiösa och mödosamma arbete, som i praktiken skulle kunna betecknas som en slags utvidgning av den inre marknaden, kan bara förverkligas om samma rättsregler kommer att tillämpas i alla de 19 berörda länderna. Endast därigenom blir det möjligt att åstadkomma likabehandling och ickediskriminering av de närmare 380 miljoner invånarna i dessa länder.

På de områden som omfattas av avtalet skall sålunda resultatet i princip bli detsamma oberoende av huruvida man tillämpar EG-

* Rättschef, EFTA-sekretariatet. De synpunkter som framförs är författarens egna.

regler eller EES-regler. Om enskilda och företag inte kan garanteras att så blir fallet, torde ett väsentligt huvudsyfte med detta arbete vara förfelat. Tolkningen av ordet homogen avser därför *inte bara homogenitet vad gäller tillämpningen av EES-reglerna* som sådana *och förhållandet mellan EFTA- och EG-länderna*, utan också *homogenitet mellan dessa regler och motsvarande EG-regler*. Homogenitet bör dock inte bara föreligga vid ikraftträdandet, utan även under den dynamiska utvecklingen av avtalet i takt med EG:s utveckling på motsvarande områden. Att i ett avtal kunna säkra detta och samtidigt garantera parternas självständighet har naturligtvis varit förenat med svårigheter, och det bör understrykas att resultatet knappast heller skulle ha kunnat bli det avsedda om inte också avtalsparterna i själva avtalet låtit detta syfte framträda mycket klart. Det kommer kanske allra klarast till uttryck i följande mening i preambeln: ”Eftersom de avtalsslutande parternas mål, med full hänsyn till domstolars oberoende ställning, är att nå och upprätthålla en enhetlig tolkning av detta avtal och de bestämmelser i gemenskapslagstiftningen som i sak återges i detta avtal samt att nå lika behandling av enskilda och företag vad avser de fyra friheterna och konkurrensvillkoren;”.

Sålunda kommer vi visserligen att ha två formellt sett skilda rättsordningar, EG-rätten och EES-rätten, vilka ändå i praktiken tillsammans kan sägas utgöra ett gemensamt europeiskt rättssystem.

Hur ser EES-avtalet ut?

Till struktur och innehåll följer avtalets huvuddel, etthundratjugonio artiklar, mycket nära motsvarande bestämmelser i Romfördraget. Inledningsvis efter preambeln kommer ett avsnitt om syftet med avtalet samt de väsentligaste principerna för avtalsförhållandet. Härefter följer i olika avsnitt de viktiga grundreglerna om de fyra friheterna, bestämmelser rörande konkurrens och andra gemensamma regler, horisontella bestämmelser av betydelse för de fyra friheterna såsom sociala förhållanden, konsumentskydd och miljö, samt samarbetet på områden utanför de fyra friheterna (detta rör bl. a. samarbete inom ramen för EG:s olika programaktiviteter exempelvis rörande forskning och utveckling, utbildning etc.). Härefter följer så en del rörande de institutionella bestämmelserna, ett avsnitt rörande den finansiella mekanism för de mindre utvecklande EG-länderna som EFTA-länderna skall skapa, samt slutligen ett avsnitt med allmänna och avslutande bestämmelser. På alla områden där detta varit möjligt, har avtalets regler avfattats i så

nära överensstämmelse som möjligt med motsvarande bestämmelser i Romfördraget som ett led i säkrandet av en enhetlig tolkning.
Avtalets huvuddel följs av 49 protokoll och 22 bilagor till avtalet. Medan protokollen innehåller regler för mer speciella frågor, t. ex. rörande varors ursprung, tullfrågor, fisk och övergångsperioder, kommer genom bilagorna att integreras de cirka 1 500 rättsakterna, som har identifierats som relevant s. k. acquis communautaire för detta avtal. Detta sker genom en hänvisningsteknik till dessa rättsakters publicering i EG:s författningssamling, Official Journal, som är utgiven på de nio EG-språken. I själva avtalet, som i maskinskrift på endast ett av de 13 lika gällande avtalsspråken är omkring 1 000-talet sidor, kommer alltså inte den fullständiga texten till dessa rättsakter att finnas utan huvudsakligen rättsakternas rubriker samt vissa tekniska anpassningar av texterna. Såtillvida kommer exempelvis beteckningar på EG-institutioner att ersättas av beteckningar på motsvarande EES-organ osv. I varje nordiskt EFTA-land kommer emellertid dessa texter att publiceras i autentisk översättning på respektive nationellt språk. Den textmassan beräknas uppgå till omkring 12 000 sidor.
Slutakten till avtalet innehåller härutöver 70 deklarationer av alla, flera eller enstaka avtalsparter, överenskomna protokollsanteckningar samt ett antal arrangermang för tiden fram till avtalets ikraftträdande ävensom rörande en gemensam publiceringsordning för det framtida EES. När avtalet undertecknades i Oporto omfattade det omkring 15 000 sidor och vägde ca 100 kg.

De Institutionella Lösningarna

Institutionellt kan vi sägas ha två större block.
Det *ena* rör *den framtida utvecklingen av EES* med syfte att bibehålla homogeniteten mellan EG och EES. Detta rör med andra ord i stora drag den välkända frågan om *beslutsfattandet* i det framtida EES.
Det *andra* blocket gäller *övervakning och efterlevnad* av EES-avtalets regler, vilket också kommer att krävas för att kunna bibehålla homogeniteten i EES.

Beslutsfattandet

För att uppfylla kravet på homogenitet vad gäller EES också för framtiden kommer det att bli nödvändigt att avtalsparterna på de områden som skall täckas av avtalet också kan åstadkomma en gemensam, parallell utveckling av EG:s och EES rättsordningar. Dessa frågor har naturligtvis inte varit särskilt lätta att reglera, då

man samtidigt måste beakta EG:s krav att dess beslutsautonomi vad gäller utveckligen av den interna EG-rätten inte får hotas, samt EFTA-ländernas krav på inflytande i beslutsprocessen.

Nu när förhandlingsarbetet är avslutat kan det finnas skäl att särskilt framhålla några väsentliga punkter i beslutsförfarandet. Här kan särskilt hänvisas till vad som står om beslutsfattandet i de Gemensamma Ministerdeklarationerna från den 19 december 1990 samt den 14 maj 1991.

För det första kommer experter från EFTA-länderna på motsvarande sätt som experter från EG:s medlemsländer att konsulteras av EG-kommissionen *i det förberedande arbetet* samt ge råd och rekommendationer vad gäller utformningen av dess förslag till nya regler. Detta är ytterst väsentligt, eftersom det givetvis är lättast att påverka utgången i ett ärende ju tidigare i beredningen man kan komma in.

Under hela den mycket långdragna beslutsprocessen i EG kommer parallellt inom EES ett *intensivt informations- och konsultationsförfarande* att äga rum mellan EG och EFTA-länderna. Detta kommer att ske i olika fora. Som framgår av Ministerdeklarationen från december l990 kommer vi att i EES ha *två skilda beslutsorgan* bl. a. för dessa frågor, å ena sidan *EEA Council*, dvs. ett *EES Råd* som möts *på ministernivå*, och å andra sidan *EEA Joint Committee*, dvs. en *EES kommitté* som möts på *ämbetsmannanivå* och under vilken olika expert- och beredningsorgan skall arbeta. Medan ministerrådet kommer att mötas vid behov, men minst två gånger om året, för att ge den politiska impulsen och styrningen av EES, kommer kommittéen att mötas regelbundet flera gånger i månaden för att fatta formella beslut om avtalets tillämpning och utveckling. Beslut av ministerrådet och EES-kommittéen kommer att kräva enhällighet varvid både EG-sidan och EFTA-länderna talar med var sin röst. *Härutöver* kommer det ständigt, genom s. k. *droit d'évocation*, vara möjligt att lyfta upp ett problem från en lägre till en högre nivå och i sista hand till behandling på ministernivå. Eftersom ingen lagstiftningskompetens överförs till något EES-organ kommer vidare parlamentet i varje EFTA land att behålla sin lagstiftningskompetens, eller med andra ord rätten att godkänna eller förkasta en viss regeländring.

I detta sammanhang bör också nämnas den *allmänna skyddsklausul* som ingår i avtalet. EFTA-sidan hade ursprungligen tänkt sig att för enskilda länders vidkommande göra vissa speciella undantag i avtalet från de regler som annars gäller enligt EG:s acquis communautaire. Då det emellertid vid förhandlingarnas formella början visade sig att EG inte kunde acceptera några sådana permanenta

undantag, blev lösningen att, å ena sidan, fullt ut ta in EG:s acquis communautaire på de relevanta områdena, men, å andra sidan, genom en kombination av övergångstider och en allmän skyddsklausul bereda en möjlighet till skydd för de vitala intressen som kan föreligga för enskilda EFTA-länder. Kriterierna för detta lades fast i ministerdeklarationen den 14 maj 1991. Skyddsklausulen skall sålunda kunna utlösas av en av avtalsparterna när allvarliga ekonomiska, samhälleliga och/eller miljömässiga svårigheter hotar att uppstå inom en sektor eller en region. Givetvis skall inte sådana svårigheter vara av en helt övergående art. Användningen av skyddsklausulen är emellertid kopplad till möjligheten för andra avtalsparter att vidtaga motåtgärder, om en obalans skulle uppstå genom skyddsklausulens användning. I avtalet regleras närmare procedurerna för utlösandet av skyddsklausulen och vissa av avtalsparterna har också i samband med undertecknandet gjort deklarationer vad gäller de situationer under vilka de räknar med att komma att göra bruk av skyddsklausulen.

Den mycket diskuterade frågan om EFTA-ländernas *deltagande i EG:s kommittéer* löstes i princip också vid ministermötet i maj 1991. Enligt denna lösning som också ingår i avtalets text skall EG-kommissionen, i fråga om de kommittéer som upprättats för att bistå Kommissionen i utövandet av Kommissionens verkställande befogenheter, låta experter från EFTA-länderna delta i så stor utsträckning som det överhuvudtaget är möjligt under det förberedande skede då Kommissionen utarbetar förslag till åtgärder. Kommissionen skall därvid konsultera experter från EFTA-länderna på samma grund som den konsulterar experter från EG:s medlemsstater. Detta är av utomordentligt stor betydelse eftersom det härigenom kan bli möjligt för Kommissionen att redan i ett tidigt skede beakta synpunkter från EFTA-länderna. Speciella mer långtgående lösningar för medverkan har sedan utarbetats vad gäller de kommittéer som upprättats för de av EG:s programaktiviteter i vilka EFTA-länderna skall deltaga även finansiellt, samt i fråga om vissa andra kommittéer som upprättats för att bistå Kommissionen. Vad gäller den senaste gruppen av kommittéer kommer EFTA-ländernas medverkan att styras av det behov som kan föreligga med hänsyn till att avtalet skall fungera så effektivt och friktionsfritt som möjligt. Här förutses också att ytterligare beslut rörande deltagande i ytterligare kommittéer kan komma att tas av EES-kommittén.

I detta sammanhang bör också nämnas de två EES-organ som inrättas för å ena sidan *parlamentariskt samarbete*, EEA Joint Parliamentary Committee, och å andra sidan, *samarbete mellan näringsli-*

vets och arbetsmarknadens parter, EEA Consultative Committee. Dessa båda kommittéer är sammansatta av lika antal representanter för EG-respektive EFTA-sidan. Med hänsyn till att inom EES, till skillnad från i EG, ingen lagstiftningskompetens överförs från någon av avtalsparterna till något EES-organ, har dessa två rådgivande organ en funktion som skiljer sig från den som motsvarande EG-organ har. De har sålunda ingen formell ställning i beslutsprocessen i EES men kan ändå i alla frågor som rör avtalet uttrycka sin uppfattning.

För Gemenskapen, å ena sidan, torde den politiska realiteten vad gäller beslutsfattandet i EES komma att vara att man får beakta synpunkter från EFTA-länderna både när man förbereder och utvecklar förslag till beslut vad gäller nya EG-regler och när besluten antas. Om inte detta sker, kan det att finnas en risk att EFTA-länderna inte har möjlighet att följa med i utveckligen och ge sitt samtycke till motsvarande nya EES-regler. *För EFTA-länderna*, å andra sidan, kommer detta att innebära att en betydande del av initiativmöjligheterna vad gäller den framtida utveckligen av de gemensamma reglerna kommer att ligga i EG:s händer. EFTA-länderna kommer emellertid på olika sätt att ha möjlighet att lämna synpunkter och både mer informellt och formellt diskutera de nya gemensamma reglerna med EG. I sista hand kommer de också alltid att kunna hävda att de vill behålla sin frihet att icke acceptera ett förslag till ändring av de gällande EES-reglerna. På detta sätt skiljer sig ju ett EFTA-lands situation från den i vilken en medlemsstat i EG befinner sig. En EG-stat kan på de flesta områden bli nedröstad av en majoritet av de övriga medlemsländerna och därigenom mot sin vilja bli bunden av en ny regel. I EES råder emellertid konsensusprincipen. Att säga nej då ett beslut om nya EES-regler skall tas kan emellertid i praktiken medföra att den del av en bilaga till avtalet som skulle påverkas av den nya regeln i sista hand kan suspenderas provisoriskt, om inte parterna kan komma överens om annat.

Övervakning och Genomförande

Vad gäller det andra institutionella blocket, det som avser *sättet att övervaka och genomföra* EES-avtalets regler, vill jag först helt kort erinra om EG:s speciella särdrag som en stark juridisk enhet, en rättens gemenskap. Särskild kompetens har getts åt EG-kommissionen som Romfördragets väktare att övervaka medlemsstaternas tillämpning av EG-rätten. Domstolen i Luxemburg har vidare anförtrotts uppdraget att tolka EG-lagstiftningen på ett bindande sätt. Gemenskapens rättssystem erbjuder också otvivelaktigt en hög

standard när det gäller rättsskyddet för den enskilde och hans rättigheter under gemenskapsrättens bestämmelser. Under de förberedande diskussionerna såväl som under förhandlingarnas gång har detta ständigt stått i förgrunden, och betydelsen av dessa frågor i ett framtida EES understöddes också starkt redan av EFTA:s regeringschefer i Oslo-deklarationen den 15 mars 1989.
Huvudsakligen är det fyra krav som bör uppfyllas:

— att dessa regler kan tillämpas direkt och ges effekt av domstolar och myndigheter, så att enskilda och näringsidkare kan garanteras de rättigheter som tillkommer dem genom EES-reglerna;
— en övervakningsmekanism;
— en mekanism för att säkerställa en enhetlig tolkning av avtalsbestämmelserna;
— ett tvistlösningsförfarande.

När det gäller *en direkt tillämpning och effekt av EES-reglerna* kommer detta att innebära att alla avtalsparter måste låta dessa regler ingå som en del i sina rättsordningar, så att reglerna kan åberopas av enskilda och näringsidkare genom hela EES. De måste därför också kunna tillämpas direkt av domstolar och myndigheter, vilka i sin tur måste ha kompetens att erkänna och verkställa sådana rättigheter. Att så blir möjligt är ett ovillkorligt krav för att man skall kunna säkra ett verkligt fungerande homogent EES. Hur detta kommer att ske kommer att variera mellan de enskilda EFTA-länderna beroende på deras skiftande rättsliga traditioner och inte minst på den konstitutionella situationen. I de s. k. monistiska länderna blir i regel internationella avtal del av den nationella rättsordningen som en följd av ratificering, medan det i de s. k. dualistiska länderna, till vilka de nordiska hör, härutöver krävs att reglerna blir särskilt införlivade. Det måste i detta sammanhang understrykas att de allmänna förutsättningarna för direkt tillämpning och effekt i EES är annorlunda än i EG, då som tidigare nämnts *i EES* till skillnad från i EG *ingen överföring av lagstiftningskompetens till EES-institutioner kommer att ske.*
Beträffande frågan om övervakning finns det ett klart behov av att ha en såväl *oavhängig* som *effektiv* övervakningsmekanism för att säkerställa att EES fungerar på ett riktigt sätt. Genom en sådan mekanism måste det finnas möjlighet att ta initiativ i förhållande till de enskilda avtalsparterna, ta emot klagomål från såväl parter som enskilda och näringsidkare samt inleda rättsliga förfaranden i en domstol.
Under förhandlingarnas gång har här diskuterats olika institutionella lösningar. Den slutligt överenskomna lösningen består i ett slags tvåpelarstruktur där, å ena sidan, EG-kommissionen kommer

att övervaka tillämpningen vad gäller EG:s medlemsstater och, å andra sidan, EFTA-länderna kommer att upprätta en självständig EFTA-övervakningsmyndighet. Denna skall vara helt fristående från EFTA-sekretariatet och från inflytande från EFTA-länderna, samt ha motsvarande kompetenser som EG-kommissionen. Den skall med andra ord kunna vara lika effektiv och ha samma möjligheter till sitt förfogande som Kommissionen har. För att ett sådant system skall kunna fungera väl, måste ett nära och förtroendefullt samarbete råda mellan EG-kommissionen och EFTA:s övervakningsmyndighet. Detta behövs inte minst för att kunna säkra en enhetlig övervakningspolitik vad gäller alla avtalsparter genom hela EES, så att lika fall behandlas lika. Särskilt viktigt blir detta på konkurrensområdet och vad gäller statsstöd och offentlig upphandling.

Vad gäller den *allmänna övervakning*, som kommer att bestå i att se till att *avtalsparterna* på ett riktigt och korrekt sätt implementerar, tillämpar och tolkar EES-reglerna, torde kompetensfördelningen mellan de två organen inte vålla några speciella problem. EG-stater kommer att övervakas av EG-kommissionen och EFTA-stater av EFTA-myndigheten. Detsamma kommer att gälla den speciella övervakningsfunktion som kommer att behöva utövas på de områden där EG-kommissionen har särskilda kompetenser, t ex statsstöd och offentlig upphandling.

Mer komplicerat kommer det dock att vara att ordna övervakningen på det område som framförallt rör *näringsidkare*, dvs. övervakningen och tillämpningen av EES konkurrensregler. I EES-avtalet överensstämmer dessa regler med EG:s konkurrensregler, dvs. inte bara sådana artiklar som 85 och 86 i Romfördraget, utan också med de ”sekundära” reglerna avseende förfarande, gruppundantag, osv. När det gäller tillämpningen av dessa regler inom EG fattar EG-kommissionen beslut i enskilda ärenden såväl när det gäller att ”bötfälla” företag som när det gäller att bevilja dispens från de förbud som konkurrensreglerna innehåller. Motsvarande funktioner under EES-avtalet kommer att utövas både av EG-kommissionen och av EFTA:s övervakningsmyndighet.

Möjligheten att få en väl fungerande tvåpelarstruktur på detta område har varit beroende av tillräckligt *klara och objektiva kriterier* för fördelningen av ärenden mellan de två strukturerna. Ärenden där endast handeln mellan EFTA-länder berörs handläggs av EFTA:s övervakningsmyndighet, medan EG-kommissionen såsom hittills tar hand om ärenden som endast påverkar handeln inom EG. Vad gäller de s. k. blandade fallen som föreligger då verkan av en konkurrensbegränsning uppstår såväl inom Gemenskapen som

inom EFTA-området kommer dessa att handläggas av Kommissionen. EFTA:s övervakningsmyndighet och Kommissionen kommer sedan att mellan sig dela på de fall som påverkar handeln mellan, å ena sidan, EFTA-området och, å den andra, endast en EG-stat. Detta följer av en regel där man utgår från storleken i omsättningen av försäljningen av varor och tjänster hos de inblandade företagen. Med hänsyn till marknadernas skilda storlek har man dock modifierat denna huvudregel så, att för de fall som motsvarar Artikel 85 i Romfördraget EFTA-myndigheten tar hand om ärenden i vilka mer än 33 procent av de inblandade företagens omsättning inom EES-området uppnås inom EFTA-länderna. Till konkurrensreglerna hör också reglerna om offentliga stödåtgärder där EES kommer att ha samma regler som EG. Genomförandet av dessa regler kommer emellertid för EFTA-ländernas del att handhas av EFTA:s övervakningsmyndighet, som måste godkänna nya stödåtgärder innan några utbetalningar kan göras.

En vidare förutsättning för att en tvåpelarlösning skall kunna fungera tillfredsställande på konkurrensområdet utan att på något sätt vara till skada för de företag som berörs härav är att det kan råda ett *nära och intimt samarbete* mellan de två övervakningsmyndigheterna. Ett sådant samarbete kommer särskilt att bli nödvändigt för att säkerställa en enhetlig övervakningspolitik genom hela EES. Detaljerna för hur detta skall gå till har också lagts fast i avtalet.

En tredje förutsättning är att vardera övervakningsmyndigheten *respekterar de beslut* som fattas av den andra, och att sådana beslut därför skall gälla i den mån de inte överklagas till och ändras av domstol.

Reglerna rörande EFTA:s övervakningsmyndighet har lagts fast i det särskilda avtal om en Övervakningsmyndighet och en Domstol mellan EFTA-staterna som också undertecknades i Oporto den 2 maj 1992.

Domstolsfrågan

Vad gäller att säkra en *enhetlig tolkning* av EES-reglerna även i förhållande till motsvarande EG-regler redogjorde jag inledningsvis för vad som sägs därom i preambeln. Härutöver måste dock också nämnas den allmänna tolkningsregel som intagits i Artikel 6 i avtalets första del. Enligt denna skall med förbehåll för utvecklingen av rättspraxis varje bestämmelse i avtalet och i dess protokoll och bilagor, som till innehållet överensstämmer med en motsvarande EG-bestämmelse, vid implementering och tillämpning ges den tolkning som den EG-bestämmelsen givits av EG-domstolen fram till

undertecknandet av avtalet. Frågan om *enhetlig tolkning* är emellertid också intimt förknippad med frågan om att ordna *tvistlösning* mellan avtalsparterna. Beträffande båda dessa frågor har det länge framstått som en nödvändighet för att kunna åstadkomma rättslig homogenitet inom EES att något slags särskild mekanism måste inrättas.

Detta hör till de områden som prioriterades i diskussionerna. EFTA-sidan föreslog sålunda redan inledningsvis under förhandlingarna att en oavhängig EES-domstol borde inrättas för att fungera i nära samband med EG-domstolen.

En *lösning* utarbetades av förhandlarna och antogs vid Ministermötet i maj 1991, vilken innebar, att en självständig *EES-domstol* som var funktionellt integrerad med EG-domstolen skulle inrättas. Detta ansågs av båda sidor i förhandlingarna vara både en god och en nödvändig lösning. Emellertid befanns den i ett yttrande av EG-domstolen i december 1991 inte vara förenlig med Romfördraget. Under de följande två månaderna utarbetades ett nytt system som slutligt antogs den 14 februari 1992 och godkändes av EG-domstolen den 10 april 1992.

Vad gäller frågan om att garantera och bevara *homogeniteten* i EES har tanken på att ha en gemensam EES-domstol övergetts. I stället kommer EFTA-staterna för sin del att upprätta en EFTA-domstol. För att säkra den enhetliga tolkningen finns ett antal olika element av vilka de viktigaste är de följande. EES-Kommittén skall fortlöpande hålla under uppsikt utvecklingen av rättspraxis i EG-domstolen och EFTA-domstolen vad gäller bestämmelser i EES-avtalet som överensstämmer med bestämmelser i EG-rätten. Om en skillnad i rättspraxis mellan de två domstolarna har tagits upp i EES-kommittén eller om en tvist rörande tolkningen av sådana överensstämmande regler tas upp i kommittén och denna inte inom två månader har lyckats att vidta nödvändiga åtgärder för att bevara den homogena tolkningen, kan avtalsparterna i tvisten komma överens om att begära att EG-domstolen ger ett utslag i tolkningsfrågan. Om någon sådan överenskommelse ej skulle träffas och ytterligare fyra månader gått till ända, kan en av avtalsparterna i tvisten vidta motåtgärder, särskilt skyddsåtgärder, för att motverka en möjlig obalans.

Beträffande *tvistlösning i allmänhet* mellan avtalsparterna är EES-kommittén behörig att lösa tvister. Den skall härvidlag pröva alla möjligheter att avtalet fortsättningsvis fungerar väl. Om en tvist rör omfånget eller varaktigheten av en skyddsåtgärd eller proportionaliteten hos en motåtgärd, kan varje avtalspart, om man inte

lyckats finna en lösning, hänskjuta frågan till bindande skiljeförfarande i enlighet med särskilda regler i avtalet.

Den nya EFTA-domstolens *kompetens* kommer i huvudsak att avse följande områden: För det första kommer domstolen att pröva tvister mellan EFTA:s övervakningsmyndighet och ett EFTA-land när det gäller genomförande, tillämpning eller tolkning av en regel. För det andra skall EES-domstolen också fungera som besvärsinstans när det gäller beslut fattade av EFTA-myndigheten inom konkurrensområdet, inklusive statsstöd. Det senare innebär att såväl företag som stater kan ha rätt att överklaga beslut av EFTA-myndigheten. För det tredje kommer domstolen att vara behörig i tvister mellan EFTA-stater. Slutligen kommer domstolen att på begäran av en nationell domstol i en EFTA-stat kunna ge ett rådgivande yttrande. Domstolen, som kommer att vara permanent sammankallad, kommer att bestå av sju domare, en från varje EFTA-stat.

För att stärka den rättsliga homogeniteten inom EES skapas vidare möjligheter för EFTA-länderna att intervenera i ärenden i EG-domstolen liksom för EG att intervenera i EFTA-domstolen. Det finns också arrangemang i avtalet som är inspirerade av de lösningar som finns i 1988 års Luganokonvention om forum, erkännande och verkställighet av domar i civilmål, och som här rör utväxling av relevanta avgöranden av EG-domstolen och EFTA-domstolen vad gäller till innehållet identiska rättsregler.

Slutord

Tre av de viktigaste lärdomarna från den s. k. Luxemburgprocessen som inleddes 1984, men som från 1989 succesivt avlösts av de formella förhandlingarna om EES-avtalet, var att skapandet av ett dynamiskt och homogent EES skulle kräva: *att* gemensamma institutioner särskilt i rättsligt hänseende skapades, *att* i stället för punktvisa säravtal på områden som speciellt kunde intressera parterna, större sammanhängande delar av EG — acquis communautaire — måste övertas, *samt att* endast genom ett multilateralt avtal detta skulle kunna förverkligas.

I det nya EES-avtalet förverkligas slutsatserna av dessa lärdomar på ett sätt som knappast någon kunnat föreställa sig l984 men som ter sig helt logiskt inte minst i ljuset av de stora förändringar som sedan dess ägt rum inom såväl EG som i övriga Europa.

Sedan förhandlingsförberedelserna för EES-avtalet inleddes för tre år sedan har tre EFTA-stater, Österrike, Sverige och Finland, lämnat in formella ansökningar om medlemskap i EG. I slutet av juni kommer EGs stats- och regeringschefer vid möte med det

Europeiska rådet i Lissabon att diskutera de frågor som sammanhänger med nästa utvidgning av Gemenskapen. Vilka beslut som än fattas därom och om eventuella institutionella reformer så utgör EES för varje intressserad EFTA-stat den bästa möjliga förberedelsen för ett medlemskap. För dem som föredrar att inte bli medlemmar i EG kan det också erbjuda en lösning på längre sikt.